
tegemoet te komen aan het verzoek van Fischer besloot de kerkenraad van Ter Apel naar bediening van doop en avondmaal in de Kapel een vertegenwoordiging te sturen.

Het niet afkondigen van het kerkelijk protest tegen de jodenvervolging

Drogist Dirk Steenbeek had zich in 1933 in het bestuur van de plaatselijke afdeling van de NSB laten kiezen. Aike Schot maakte zijn hotel in de Hoofdstraat tot centrum van de Mussertmannen en draaide in de Florabioscoop vrijwel uitsluitend Duitse films.⁷² Aan de oevers van het zwembad vertelde Geert Fietje aan iedere badgast die het horen wilde hoe ver de *Panzerdivisionen* nu al weer waren opgerukt in de Sovjet-Unie.⁷³ C.A. de Groot, geen partijlid, fungeerde als commandant van het kamp van de Nederlandse Arbeidsdienst bij Barnflair.⁷⁴ Het 'Nut', waar Ten Bruggenkate in het bestuur zat, wilde een toneelavond organiseren en meldde zich daartoe aan bij de groep rederijders van de Nederlandse Kultuurkamer. Net als in de Nederlandse Hervormde Kerk het geval was werd vanuit de top van het 'Nut' geprobeerd een fermere houding te bevorderen. Het Amsterdamse hoofdbestuur van het 'Nut' adviseerde dat men zich beter verre kon houden van de Kultuurkamer. De aanmelding werd 'voorlopig' terug gedraaid.⁷⁵

Waar lag de grens van het toelaatbare? Binnen het brede spectrum van vrijzinnigheid had de kerkenraad altijd gestreefd naar ruimte voor ieders persoonlijke mening. Dit op zich respectabele standpunt leidde op zondag 19 april 1942 tot een dieptepunt in de geschiedenis van de Kloosterkerk. Het Interkerkelijk Overleg, waarbij behalve de Nederlandse Hervormde Kerk de meeste protestantse kerkgenootschappen aangesloten waren, had alle gemeenten opgeroepen om die dag vanaf de kansel een protest te laten weerklinken tegen 'de rechteloosheid, de onbarmhartigheid tegenover het Joodsche volksdeel en het opdringen van een recht tegen het Evangelie ingaande, nationaal-socialistische levens- en wereldbeschouwing'.⁷⁶ De tekst voor de kanselafkondiging was naar de hervormde gemeenten toegestuurd door de algemene synode (P. de Bruijn waarnemend president en K.H. E. Gravemeijer secretaris).⁷⁷

De toenmalige predikant H.H. Baudet had al in 1933 zijn stem verheven tegen de jodenvervolging in Duitsland, het 'Nut' had zijn afschuw uitgesproken over de 'Kristallnacht'. In de Kloosterkerk in 1942 werd het kanselprotest echter *niet* voorgelezen. De kerkenraad noteerde wel waar het om ging:

'Het ernstige bezwaar, dat onze Synode, als hoogste instantie van onze Herv. Kerk, waar ook andere kerken zich bij heb-

⁷² Peter Smit en Jaap Spanninga, *Van veensoldaat tot Pools bevrijder*, 103-112.

⁷³ Interview van de auteur met dhr. Jan Eggink (1919-1991), Eindhoven 16 april 1997.

⁷⁴ Jaap Spanninga, 'Ick dien', 55-70.

⁷⁵ SAA, archief Maatschappij tot het Nut van 't Algemeen, inv.nr. 428 (Ter Apel), brief J. Liefhebber 9-10-1942. Negen jaar later stelde Liefhebber de gang van zaken ietwat rooskleurig voor: het departement Ter Apel zou zijn bezigheden 'rustig' hebben voortgezet, 'zonder dat men in handen viel van de Kultuurkamer' (*De Officieele Vlagtwedder* 19-1-1951).

⁷⁶ Cf. J.M. Snoek, *De Nederlandse kerken en de joden 1940-1945*, Kampen 1995, 82-83.

⁷⁷ De volledige tekst is afgedrukt in H.C. Touw, *Het verzet der Hervormde Kerk II*, 's-Gravenhage 1946 (documenten), 84 (nr. 64).